

TULKITSEMISEN VÄISTÄMÄTTÖMYYDESTÄ – VASTAUS LIS. VEHKAVARALLE

Olen iloinen siitä, että lisensiaatti Tommi Vehkavaara vastasi kirjoitukseeni, jossa puolustin Charles Peirce -antologiani käännöstyötä (*niin & näin* 3/2002). Voin nyt nähdä selvemmin, mitä seikkoja piilee näkemuserojemme takana.

Keskeinen kiistanaihe näkyy liittyvän *tulkittamiseen*. Peirce-suomennokseni muodostaa vain yhden tulkinnan. Jokainen, joka lukee Peircen kirjoituksia, myös lis. Vehkavaara, joutuu tulkitsemaan niitä, koska hänellä ei ole välitöntä pääsyä tekijän ajatuksiin eikä aikeisiin (intentioihin). Ongelmalliselta minusta tuntuu se, kuinka lis. Vehkavaara puolustaa Peircen filosofiaa ikään kuin hänellä olisi se hallussaan välittömästi ja ehkä jopa paremmin kuin Peircellä itsellään. Ei ole ”oikeuteni” vaan väistämätön velvollisuuteni ”tulkita” Peircea sen mukaan, mitä Peirce ’ilmeisesti’ tai ’varmaankin’ tarkoittaa”. Myös lis. Vehkavaaran käsitys Peircen filosofiasta perustuu tulkintaan, vaikka hän ei tee tätä selväksi. Tulkinnat ovat harvoin varmoja ja lopullisia, ja tulkinnasta näkyy myös tulkitsijan osuus: *Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur*.

Vaikka tiedämme, millaiseksi Peircen filosofinen järjestelmä vuosien mittaan rakentui, ei kokonaisuus voi vaikuttaa taannehtivasti tai jälkikäteisesti varhaisiin kirjoituksiin. Kun Peirce laati varhaisia kirjoituksiaan, ei hänellä ollut tietoa siitä, millaiseksi hänen filosofiansa olisi kasvava neljäkymmenen vuoden kuluessa. Suomennoksenkaan ei pidä tarjota selkeää vaikutelmaa, että kirjoitusten sisältämä filosofia olisi valmiimpaa kuin se on. Suomennoksen on oltava uskollisempi käsillä olevalle tekstille kuin ideaaliselle järjestelmälle, jota teksti osaltaan rakentaa.

Lis. Vehkavaara epäilee, etten taida ”ymmärtää, mitä eroa on käsitteellä ja sanalla”. Tähän puutun jo esipuheessa, kun selitän luopuneeni käsitteyhenteisyydestä. Samaan käsitteeseen voidaan viitata eri sanoin. Edelleen hän epäilee minun tietävän, että lauseen ymmärtäminen edellyttää ensimmäiseksi lauseen sisältämien käsitteiden tunnistamista. Tämä seikka

on kuitenkin nähtävä laajemmin. Kielellisessä viestinnässä sanat tunnistetaan kokonaisuuden avulla ja kokonaisuus ymmärretään osistaan lähtien.¹ Käsitteet voidaan tunnistaa vasta kun niihin viittaavat sanat on tunnistettu asianmukaisesti.

Joustokäännösperiaatetta lis. Vehkavaara nyreksii ja esittää ”arvovallan menetelmää” käännösperiaatteeksi. Joustokäännösperiaate voidaan kuitenkin rinnastaa tieteen menetelmään ja asettaa etusijalle, sillä arvovallan menetelmä käännösperiaatteena tuntuu perustuvan jonkinlaiseen väärinkäsitykseen: meillä ei ole välitöntä pääsyä Peircen ajatuksiin eikä aikomuksiin eikä niin muodoin arvovaltaan, vaan on ainoastaan kirjoituksia, joita ei ole aina helppoa tulkita yksikäsitteisesti. Koska kirjoitukset on laadittu pääosin yleistajuisiin julkaisuihin ja kirjeiksi, on käännöksessä otettu huomioon kirjoituksen sanataiteellisia ulottuvuuksia.

Käännöksen hyvyden tärkeimpänä perusteena lis. Vehkavaara pitää yhden ainoan täsmällisen ajatuksen välittymistä. Tätä voidaan pitää myös joustokäännösperiaatteen tavoitteena.² Joustokääntäminen ei suinkaan tarkoita, että kääntäjä joutaisi kaiken aikaa minkä ehtii pelkästään joustamisen vuoksi, vaan morfeemi- ja sanatason vastaavuudesta luovutaan vain tarvittaessa; joustokäännös säilyttää semanttisen tarkkuutensa, ja lähtötekstin sisällön (toisin sanoen tulkittun sisällön) välittyminen on tärkein tavoite. Kääntäjän voi sanoa tehneen työnsä huonosti, jos *ajatuksen* (proposition) vierasperäisyys ja -kielisyys näkyy käännöksestä — toisin kuin lis. Vehkavaara edellyttää.

Lis. Vehkavaara pitää suomennosvalikoimaa kehnona ja vihjaa, että en ”malta olla uskollinen Peircen filosofialle” vaan vesitän ja vääristan hänen filosofiansa ydinajatuksia; en näytä ymmärtävän lainkaan, mihin Peirce kirjoituksissaan pyrkii; suomennokseni tavoittelevat sujuvuutta ja värikkyyttä täsmällisyyden kustannuksella; itse asiassa olen kuulemma pannut omia ajatuksiani Peircen suuhun. Syytökset ovat ankaria, enkä voi hyväksyä niitä tuollaisinaan. Lis. Vehkavaara tekee liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä yksittäisistä virheistä. Ne johtuvat huolimattomuudestani, eivät filosofisesta juonittelusta. Konkreettisia virheitä hän on osoittanut tähän mennessä viisi, ja

”tuonpuoleisenkin” olen valmis korjaamaan, jos löytyy suomennos, joka sopii suomennosvalikoiman kokonaisuhenkeen paremmin kuin toistaiseksi käyttämäni etymologinen suomennos.

Lopuksi muutama tarkennus.

1. Kun vaadin, että kirja-arvostelijan voi tietää suhtautuvan teokseen puolueettomasti, kysymys oli tietenkin esteettömyydestä eli jäävittömyydestä. Lis. Vehkavaara esitti pitkän ja toisarvoisen pohdinnan. Haluaisin lukea kirja-arvostelusta ulkopuolisen arvion siitä, millaisen vaikutuksen minun, lis. Vehkavaaran ynnä muiden ponnistelut tekevät.

2. Julkista keskustelua voidaan käydä muutenkin kuin kirja-arvostelun muodossa.

3. Lis. Vehkavaara kertoo, ettei hän tiennyt olevansa valikoiman tärkein esilukija. On ikävää, jos hän ei saanut kiitoskirjettäni (16. 5. 2001), jossa mainitsin, että hänen osuutensa oli suurempi kuin muiden esilukijoiden.

4. Lis. Vehkavaara kertoo lukeneensa vain kolmen artikkelin käsikirjoituksia; koko valikoiman masentavuus valkeni hänelle kuulemma vasta hänen lukiesaan valmista julkaisua. Kuitenkin se tutkija, joka ensi alkuun suositteli minulle lis. Vehkavaaraa esilukijaksi, kertoi tämän lukeneen näytteitä, joita julkaistiin tässä lehdessä ja *Synteessissä* v. 1998–2000. Tämä on toki toisen käden tietoa, mutta oletin lis. Vehkavaaran tietävän jo työhön ryhtyessään, millaisen aineiston kanssa hän joutuisi tekemisiin.

Markus Lång

VIITTEET

1. Tässä on kysymyksessä ns. hermeneuttinen kehä (ks. esim. Føllesdal 1979; Gadamer 2002).
2. Joustokäännöksestä ks. Ingo 1990, s. 79–81.

LÄHTEET

- Føllesdal, Dagfinn, Hermeneutics and the hypothetico-deductive method. *Dialectica* 3–4/1979 (33. vsk.), s. 319–336.
- Gadamer, Hans-Georg, Ymmärtämisen kehästä [Vom Zirkel des Verstehens, 1959]. [Suomentanut Ismo Nikander.] *niin & näin* 3/2002 (9. vsk.), s. 66–69.
- Ingo, Rune, *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Helsinki 1990.